

SZÍNÉSZ, SZÍNÉSZ ÉS MEGINT: SZÍNÉSZ

» CSÁKI Judit

Hoppá. Ez jutott eszembe, nagyjából tíz perccel A párnaember című előadás kezdete után, a Radnóti Színházban. Amikor azon kaptam magam, máshogy nézem az előadást, mint ahogy itt szoktam. Talán Köles Ferenc „jó zsaruja” billentett ki a radnóti komfortzónámból, vagy az, hogy Pál András kapcsolatban támadt déjã vum valami régi pécsi alakítása kapcsán, nem is tudom; mindenesetre ilyenkor kicsit kihúzza magát az ember a zsöllyében, fejét följebb veti, szemét összehúzza, tekintete pástáz: figyel.

Martin McDonagh A párnaember című darabja az „ír széria” – Leenane szépe, Vaknyugat, Kripli, Az inishmore-i hadnagy és mások – után született, és bár színházi sikereit ezek alapozták meg, érdemeik elismerése mellett el lehetett unni az ír (és bármilyen) mikrorealista szöszölést. A Tarantino- és David Lynch-imádó McDonagh rémdrámája, A párnaember más töről fakad; amúgy nem önmaga a rémdráma, hanem a főhős, Katurian K. Katurian Grimm-mesékre hajzó rémmeséi, de voltaképpen rém itt minden.

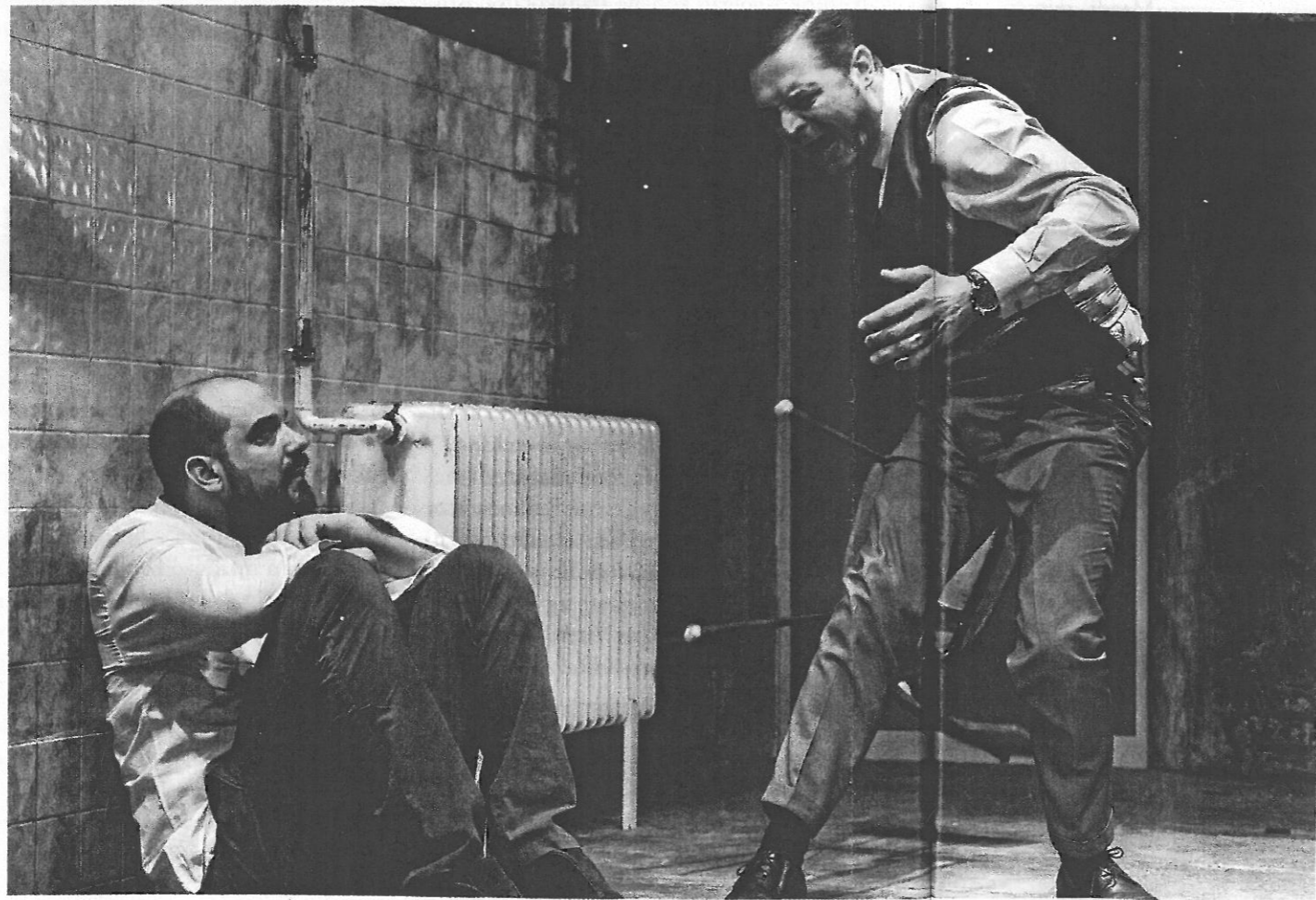
Szikszai Rémusz rendezése, valamint a társulat, pontosabban a szereposztás felfrissítése új levegőt fúj a Radnóti színpadára; most speciel elég hűvöset. Varga Járó Ilona díszlete gótikus templombelső, szöcreál irodát és egy baljósan magasra csempézett cellát ötvöz, ami már magában is hideg kombináció. Velünk szemben a falon Francis Bacon

X. Ince pápa-képe, amelyet Velázquez festményéből „költött át”, és a kettő közti különbség ugyancsak kifejező, az előadás világát tekintve is: mondhatni, maga a lidércnyomás.

Mindjárt az első jelenetben a jó és rossz zsarú munkában: Katurian K. Katurian írot hallgatják ki, mert a városban történt gyerekgyilkosságok kísértetiesen hasonlítanak az író történeteire. Csuda finom és hatásos összjáték: Pál András írója –

még nem is sejtve, miért fogták el – izgatottan készségeskedik, túltolja a vicceit, Schneider Zoltán rossz zsaruja agyömlést kap, és agyba-főbe veri, miközben Köles Ferenc jó zsaruja a verés ritmusára himbálja a teafiltert a bögréjében. Egyezményes jelek a rendőrállamról, a diktatúráról.

Katurian életében két erős vezérszólam van: az írósága, a ragaszkodás művei fennmaradásához és a szellemileg visszamaradott ikertestvére iránti óvó-féltő

» Martin McDonagh: A párnaember / Radnóti Színház

szeretet. Mindkettő – konkrétan az íróság beltartalma, a mesék meséje és a báty visszamaradottsága – ugyanabból fakad: egy rettenetes gyerekkorból.

Szikszai Rémusz rendezése végig előtérben tartja a lélektani realista történetbonyolítást – híven a darabhoz; előttünk morzsolják fel az író emberi tartását a kihallgatók, miközben róluk is megtudunk egyet s mást, gyerekkorról, magánéleti traumákról. Ennek a játéknak sajátos és igen kényes a dinamikája: a színészek nemcsak saját szerepükhöz, az általuk játszott alakhoz szabják a gesztusokat és a reakciókat, hanem szüntelenül egymáshoz is. Az író például igazán húsba vágóan az életműve megsemmisítésével zsarolható – ez mélyebben érinti, mint az a

FOTÓ: DÖMÖLKY DÁNIEL

perspektíva, hogy „úgyis kivégzik”, ezért aztán nem a fizikai bántalmazás, hanem a jó zsarú mosolygós érdeklődése hangos igazán. Ráadásul a két kihallgató – a hierarchikus viszony ellenére vagy éppen azért – vehemensen utálja, lenézi egymást, ami ugyancsak hatással van a fogolylyal való bánásmódjukra. Az előadás „finommechanikája” szinte végig hibátlan; ez pedig a nem egyszerűen perfekt, hanem mély, belemenős, kockázatos színészi játéknak köszönhető. Tán ennek szolt a „hoppá” érzésem mindjárt az elején: a megszokott biztonságos és biztonsági színészet helyett a tétre menő, kockázatos és kockázatos jelenlétnek.

Szinte kézzelfogható a valóság a testvérpár kapcsolatának is: gyöngéd szeretet az egyik, természetes, reflektálatlan létezés a másik oldalról. Pál András és a színházhoz most szerződött Rusznák András pompás duettje a második felvonás, amelyben sokkal több mindenre derül fény, mint a gyilkosságok rejtélye. A mesék és a valóság összefüggései, kivált Michal, a Rusznák által szűken, kicsit megemelt hangon intonált, magától értetődően és könnyedén keskenyvágányúnak mutatott fiú agyában annyira direktnek, hogy közvetlen létezése meghatározó elemei. Mesét követel a bátyjától, mégpedig nem új, hanem ismerős mesét – a testvérpár kapcsolatának intimitása kitölti a rideg cellát. A párnaember meséje a zöld kismalac meséje: az írónak legfőbb műzsája a saját retardált testvére, akinek az ő történetei teremtik meg a saját valóságát. Az előadás egyik katartikus pillanata az, amikor az író számára minden világos lesz, némán és csöndben sír, a testvére hallgat és nézi, és akkora csönd támad hosszú-hosszú ideig a Radnóti

színpadán, hogy egyetlen köhögés sem zavarja meg a nézőtérrel; ilyesmit ritkán látunk.

A testvérek múltja, a gyerekkor és az író meséi egymásba fonódnak, a játékba beszívárog egy szürreális vonulat: Hoffer Károly ismét remek bábjai révén a törpeméretben megelevenedett szülők (Pallai Mara és Ács Norbert) története. Művészet és valóság, a művészet hatalma, mi több, diktátuma, a művészet mint menekülés a diktatúrából, a művészet mint felülemelkedés a halálon – mind föl-fölvillan az előadásban, amelynek harmadik felvonása a vallomás; a túléléssel immár leszámolt író utolsó „novellája” ez.

És ismét az első felvonásban látott három színész villódzó összjátéka, csak megváltozott tétekkel. Pál András írója ekkor már csak a művei fennmaradásáért küzd, ezért vall be bármit, amit – úgy véli – hallani akarnak tőle. Megelevenedik egy mese is, a kis Jézus meséje; Schneider Zoltán ebben papot játszik, majd ismét a „rossz zsarú” képében fény derül az eszement agresszivitás, fékevesztett szadizmus kiváltó okára, mely nála is a gyerekkorban lapul. A jó zsarú, Köles Ferenc példameséje a süket kínai kisfiúról, aki a síneken gyalogol, miközben közelít a vonat, és egy közeli toronyból egy öregember megmenti őt, a dramaturgiai feloldást készíti elő: a jó zsarú tudja, mi hazugság az író vallomásában, és azt is, miért.

Majdnem mindegy, hogyan éri el a történet a kiszámítható végét. Eléri. Mi pedig, a közönség, a tapsba öljük a nyomasztás alóli felszabadulásunkat. A rendezés, a ritmus, a példázatos történet mély, megviselős és meglepő pillanatokkal tűzdelt színészi alakításokban került elénk. Hoppá. ■